

[NB. Gesproken woord telt]

Dames en heren,

Het is dit jaar 75 jaar geleden dat Japan Nederlands-Indië binnenviel. Zo-lang geleden, maar ook voor velen nog zo vers in het geheugen.

Nog áltijd zijn er overlevenden die de vernederingen en wreedheden met zich mee dragen. De heer Stoové vertelde er al over.

Nog áltijd zijn er mensen die de gruwelijke gebeurtenissen niet kunnen vergeten. De Tweede Wereldoorlog met zich meedragen. Een periode die bovendien uitmondde in de zogeheten positionele acties - een omstreden term.

Voor hen wordt die oorlog en wat er op volgde nóóit verleden tijd.

Dit jaar heeft de Stichting Herdenking 15 augustus voor een prachtig thema gekozen: Verhalen over leven.

Tijdens déze herdenking in de Tweede Kamer en morgen bij het Indië-monument hier in Den Haag, staan de verhalen centraal van mensen die de oorlog hebben overleefd. En van hen die het leven lieten.

Maar, en dat is het bijzondere aan het thema, het zijn tegelijk ook de verhalen zelf, die overleven.

En die de herinnering aan deze periode levend houden.

Ze kunnen worden doorverteld.

Van de eerste op de tweede, van de tweede op de derde generatie.

En zo verder.

Als de jaarringen van een boom.

Ik kom zélf uit een cultuur waarin het vertellen van verhalen een belangrijke rol speelt. Ik ben ermee opgegroeid.

[NB. Misschien kun je hier iets vertellen over je moeder, vader, grootmoeder, of grootvader die je als kind verhalen vertelden, of over een Marokkaanse schrijver/verteller/zangeres/zanger].

Verhalen gaan altijd verder dan informatie delen of feiten ordenen.

Een goed verhaal zit vol met geuren en kleuren, met beelden en geluiden. Met gevoel en emotie. Ze spreken tot onze verbeelding.

Zó kunnen ze ons raken.

Onlangs las ik een interview met Anne Ruth Wertheim, die als kind op-groeide in het kamp Tangerang. Háár verhaal liet mij op indringende wijze zien hoe je als kínd, onder díe omstandigheden, kon overleven.

Ze vertelde dat haar moeder zelf een Ganzenbord had gemaakt, waarmee Anne Ruth, haar broertjes en zusjes en hun vriendjes konden spelen. Waar normaal de bekende plaatjes van dat spel stonden, had haar moeder nu herkenbare plekken uit het kamp getekend.

Wachttorens, de kamptoko, de gevangenis en de put.

In het midden, de plek waar alle ganzen op het bord weer veilig thuiskomen, had ze een grote eendenvijver getekend. Die vijver leek exact op de vijver van Ruths ouderlijk huis in Indië. Dit gewoonlijk onschuldige en simpele spel, was voor Anne Ruth in het kamp een manier om de ellende, al spelend, te vergeten. En even te geloven in het idee dat ze veilig naar huis toe zou keren.

In werkelijkheid zou Anne Ruth Wertheim haar ouderlijk huis nooit meer terugzien. Ze verhuisde na de oorlog naar Nederland.

Voor Anne Ruth Wertheim is het een dierbaar verhaal, dat haar heeft geholpen haar verleden te verwerken. Later deed ze onderzoek naar racisme. En van het ganzenbord maakte ze lesmateriaal voor kinderen.

Maar dit soort persoonlijke verhalen over de oorlog kunnen ook ánderen, die het niet meemaakten, helpen zich te verplaatsen in die soms onbekende, pijnlijke wereld van anderen. Ook voor ons kunnen ze het onvoorstelbare, voorstelbaar maken.

Ik kwam op mijn vijftiende naar Nederland. Over de enorme impact van de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië hoorde ik pas veel later. Die begreep ik pas echt toen ik persoonlijke verhalen daarover hoorde van an-deren, zoals mijn goede vriendin, Jet Bussemaker.

Zij vertelde mij hoe haar vader jarenlang zweeg over wat hij meemaakte, totdat ze samen naar Java reisden. Totdat ze samen de plekken bezochten waar hij gevangen had gezeten. Waar hij urenlang, als jongetje van zeven, op appél moest staan in de brandende zon.

En waar hij, in de chaotische periode na 15 augustus, gegijzeld werd en enorme angsten beleefde.

Terwijl dochter en vader voorheen altijd met elkaar in de clinch lagen, bracht deze reis waarin zijn verhalen eindelijk los kwamen, hen dicht bij elkaar.

(...)

Hoe verder de oorlog van ons af komt te liggen, hoe meer we deze verhalen nodig zullen hebben. Om de herinnering levend te houden, om haar door te geven. Om er nieuwe verhalen aan toe te voegen.

En om de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, in Nederland en in voormalige Nederlands-Indië met álle Nederlanders, te kunnen blijven delen.

Vandaag voelen we ons, denkend aan toen, luisterend naar de verhalen van toen, hier met elkaar verbonden.

Leo Vroman, die de Jappenkampen in Indië en Japan overleefde, schreef een overrompend gedicht dat 'Vrede' heet. In dat gedicht verhaalt hij, in beangstigende flarden en beelden, over zijn oorlogservaringen.

En hij eindigt het gedicht met een oproep. Met die beroemde strofe, vandaag zo van toepassing, wil ik graag eindigen:

*Kom vanavond met verhalen
hoe de oorlog is verdwenen,
en herhaal ze honderd malen:
alle malen zal ik wenen.*

